

Το παράπονο ενός νεκροθάπτου (Εμμανουήλ Ροΐδης)

Πως έτυχε προ πολλών ήδη ετών να ενδιαφέρωμαι δι' έναν τάφον τού παρά την Βάθειαν κοιμητηρίου, τούτο δεν ενδιαφέρει ποσώς τον αναγνώστην. Προς αποφυγήν μόνον πάσης υποψίας ότι πρόκειται περί αισθηματικής τίνος γλυκαναλατίας, δεν θεωρώ περιττόν να προσθέσω, ότι δεν αναπαύεται υπ' αυτόν Μαρίκα τις, Ελένη ή Περσεφόνη, αλλά καλός άνθρωπος ονομαζόμενος Αντώνης. Τούτον μετέβαινα ενίοτε να επισκεφθώ όχι μόνον διότι με είχε αφήσει καλώς αναμνήσεις, αλλά και διότι με ήρεσκεν ο περίπατος εκείνος.

[...] Αλλεπάλληλοι αποδημίοι και άλλαι φροντίδες μ' έκαναν ν' αμελήσω και σχεδόν να λησμονήσω επί πολλά έτη τον Αντώνην. Όταν και πάλιν τον ενθυμήθην, επόμενον ήτο να εύρω το άσυλον αυτού κάπως παρηλλαγμένον. Αι κυπάρισσοι, είχαν μεγαλώσει, ο πληθυσμός των νεκρών ήτο τετραπλάσιος και οι σταυροί τόσον πυκνοί, ώστε ολίγος απέμενε τόπος εις τα χαμόμηλα και τας ακάνθας. Εις ταύτα πρέπει με βαρείαν συνείδησιν να προσθέσω, ότι κατά το διάστημα της μακράς εγκαταλείψεως, ο τάφος του φίλου μου είχε ερημωθή τελείως. Τα ξύλινα κάγκελλα έκείντο κατά γης, αι γάστραι ήσαν ανεστραμμέναι και ουδ' ίχνος απέμενεν επιγραφής επί του μαύρου σταυρού, τον οποίον είχε μεταβάλει εις κόκκινον ή σκωρία. Εζήτησα τον γέροντα νεκροθάπτην προς διόρθωσιν της αταξίας, αλλ' ως έμαθα από την λιβανίζουσαν γειτονικών τάφον μαυροφόραν, ούτος είχε κατατεθή προ ετών εκεί όπου κατέθετε πριν τους άλλους. Υπήρχεν όμως διάδοχος αυτού, του οποίου μ' έδειξε την κεφαλήν προβάλλουσαν κατά την στιγμήν εκείνην εκ του υπογείου της οστεοθήκης. Μετά την κεφαλήν εφάνη ο κορμός και έπειτα αι μακραί κνήμαι, των οποίων ήρκεσαν ολίγοι διασκελισμοί να μεταφέρωσι πλησίον μου τον κάτοχον αυτών.

Εις τούτον έσπευσα να εξηγήσω ότι επεθύμουν να περιφράξη και να περιποιηθή, επί δικαία αμοιβή, του φίλου μου το μνήμα. Ενώ όμως ωμίλουν και αφού ακόμη ετελείωσα, δεν έπαυεν ο νεκροθάπτης να με παρατηρή από κορυφής μέχρι ποδών, μετ' επιμονής την οποίαν δεν ηδυνάμην να εννοήσω, αφού ουδέν βεβαίως έχει το εξαιρετικώς περίεργον ή άξιοθέατον το υποκείμενόν μου. Η απορία μου ηύξησεν έτι μάλλον, όταν αίφνης με ηρώτησε με πολλήν οικειότητα:

— Δε με θυμάσαι;

Εκοίταξα τότε αυτόν με περισσότεραν προσοχήν και δεν τον ευρήκα εύμορφον. Υψηλός ως οβελίσκος, ξηρός ως μούμια, ηλιοκαής ως Βεδουίνος, με κνήμας ως καλάμια και λαιμόν καμήλου, μου υπενθύμιζε τους απαισίους εκείνους Άραβας ασκητάς, των οποίων η αιφνιδία συνάντησις μ' έκαμε πολλάκις ν' ανατριχιάσω εις τας στενωπούς του Καΐρου. Εφ' όσον όμως εξηκολούθουν να τον παρατηρώ, ελάμβανον αι αναμνήσεις μου αλλοίαν τροπήν και από την χώραν των Φαραώ με μετέφεραν εις φαιδράν νήσον του Αιγαίου. Αντί κιτρίνου ποταμού έβλεπα ύδατα γαλανά· αντί μιναρέδων, φοινίκων και καμήλων, αμπέλους, ρωδιάς, αίγας, όρνιθας και χοίρους, και πολύ μάλλον παρά με Δερβίσην του Καΐρου, εύρισκα ότι ομοιάζει ο ηρειπωμένος εκείνος νεκροθάπτης με το φάντασμα ανθρώπου, τον οποίον είχα γνωρίσει προ χρόνων πολλών ακμαίον εις την Σύρον, με σάρκα υπό το δέρμα, με οδόντας εις το στόμα, με μύστακα ανωρθωμένον, με λάζον (=μαχαίρι) εις την ζώνην και πολλάκις γαρούφαλον εις το αυτίον.

Η αναπαράσταση αύτη συνεδέετο με φαιδράς εκδρομάς εις την Δελαγράτσαν, με λουτρά εις θάλασσαν χλιαράν και εύθυμα έπειτα προγεύματα εις γειτονικόν κήπον με ψάρια τηγανιτά, νεόκοπα σύκα, χλωρόν τυρίον και εύμορφον οικοκυράν προσφέρουσαν πάντα ταύτα. Τα λουτρά, ο κήπος, η οικοκυρά, και πλην αυτών η ωραιότερα βάρκα της Σύρου, ανήκον τότε εις τον άνθρωπον εκείνον, του οποίου μόνον το όνομα δεν ηδυνάμην να ενθυμηθώ. Επί τέλους όμως κατώρθωσα ν' ανεύρω και τούτο.

— *Ο Αργύρης Ζώμας!* ανέκραξα τριβών τους οφθαλμούς μου.

— *Όλος, όλος,* απεκρίθη ο δυστυχής σπογγίζων τους ιδικούς του.

— *Και πως κατήντησες εδώ;*

Αντί ν' απαντήση έσφιξε τους γρόνθους του ψιθυρίζων:

— *Ανάθεμα εις την πολιτικήν.*

Καθώς όλοι οι κακότυχοι, είχε κι εκείνος μεγάλην όρεξιν να μου διηνηθή την θλιβεράν του ιστορίαν. Αλλ' είχεν ήδη νυκτώσει, ο καιρός ήτον άσχημος και εκατοίκουν μακράν. Ητοιμαζόμενη να τον αποχαιρετήσω αναβάλλων εις την προσεχή μου επίσκεψιν την ακρόασιν των παραπόνων του κατά της πολιτικής, όταν η προ πολλού υπεράνω της κεφαλής μας αιωρουμένη βροχή ήρχισε να καταπίπτη ραγδαία. Μου επρόσφερε τότε άσυλον εις το παράπλευρον του εκκλησιδίου παράπηγμα και με παρεκάλεσε να του προσφέρω ολίγον ρετσινάδο ως προφυλακτικών κατά της υγρασίας. Το ολίγον ρετσινάδο ήτο μία όλη οκά, την οποίαν η μονόφθαλμος υπηρέτρια του παντοπωλείου «Ματαιότης» ήλθε να

κατάθεση επί χωλής τραπέζης με δύο ποτήρια και δρακιάν μαύρων ελαιών. Πλην της χωλής τραπέζης, υπήρχαν εκεί και δύο χωλά σκαμνιά· το σκότος όμως ήτο ψηλαφητόν, μέχρις ου άναψεν ο φιλοξενών με μικρόν οκτάγωνον φανάριον, έχον σχήμα θυμιατηρίου και υπεξαιρεθέν πιθανώς εκ τίνος απροστάτευτου τάφου.

Η θέσις μου ήτο, το ομολογώ, ικανώς αλλόκοτος και πας γνώριμός μου θά εδικαιούτο να γελάση βλέπων με την ώραν εκείνην εις το βάθος έρημου κοιμητηρίου, συμπίνοντα με νεκροθάπτην υπό το φέγγος νεκρικής κανδήλας. Εγώ όμως ουδεμίαν είχα όρεξιν να γελάσω κατεχόμενος υπό αδιηγήτου αθυμίας. Ο άνθρωπος εκείνος μου ενθύμιζε τας φαιδροτάτας τής πρώτης μου νεότητος ημέρας και ουδέποτε κάλλιον κατενόησα την αλήθειαν του πολύκροτου στίχου του Δάντη: «*Nessun maggior dolore Che ricordarsi del tempo felice Nella miseria*» (Δεν υπάρχει μεγαλύτερη θλίψη για κάποιον, απ' το να έχει την επίγνωση μιας στιγμής ευτυχίας, μέσα στη δυστυχία).

Αληθές είναι ότι άλλος ένδοξος ποιητής ισχυρίσθη ακριβώς τουναντίον, κηρύττων τας ευτυχείς αναμνήσεις αναφαίρετον παρηγορίαν κατά την ώραν όμως εκείνην τα πάντα συνώμνυον να με κάμουν να πιστεύσω, ότι δεν ηξεύρει τι λέγει. Εκρύωνα, εστενοχωρούμην, η βροχή εξηκολούθει να κροταλίζη επί των σανίδων της στέγης, και το έξω βαθύ σκότος διέκοπτεν εκ διαλειμμάτων η ωχρότης αστραπής, φωτίζουσα λίμνας βορβόρου, σειράς σταυρών και κορυφάς κυπαρίσσων. Και του καιρού όμως και του τόπου πενθιμώτερα ήσαν όσα ήρχισεν ο σύντροφός μου να με διηγείται.

— *Θυμάσαι, με είπε, πόσο όμορφη ήτανε η γυναίκα μου;*

— *Διατί λέγεις «ήτανε»; Μήπως απέθανε;*

— *Ζη ακόμη, μόνον ασχήμισε, ενώ τότες ήρχουνταν από μακριά οι Συριανοί και συ μαζί με τους άλλους, να κάμετε πρόγευμα εις το περιβόλι μου πολύ περισσότερο για τα όμορφα της μάτια παρά για τα δικά μου ψάρια. Δεν εξούλενα, γιατί την ήξευρα φρόνιμη και πως χάνετε τον καιρό σας. Το μόνο της ελάττωμα, που πταίω κ' εγώ σ' αυτό, ήταν πως έκαμνε πολλά παιδιά. Ένα τον χρόνο, οκτώ χρόνια αραδειαστά και γυόμελα (=δίδυμα) την ύστερη φορά. Και όσα περισσότερα έκαμνε τόσον εχαλούσεν η όψη της και το κορμί της και λιγοστεύανε όσοι ήρχουνταν να την καμαρώνουν και να καλοπλερώνουν τ' αυγά, τα μαρούλια, τα σύκα και το τυρί μας. Άλλο κακό ήταν που ήρχισαν να ολιγοστεύουν τα ψάρια, αφού κατάντησαν στη Σύρα οι ψαράδες όσοι σχεδόν και οι δικηγόροι. Εσυλλογούμην και την πρώτη μου κόρη που εμεγάλωνε και έπρεπε να της ετοιμάσω προίκα. Ενώ είχα αυτήν την συλλογή, έτυχε να γίνουν εκλογές και να έλθη να ζητήση τους ψήφους μας ένας Αθηναίος συνταγματάρχης, πού είχε κάμει πολλά χρόνια εις τη Σύρα*

νομομηχανικός. Εβγήκε σε περιοδεία εις τα χωριά, και ένα πρωί εξεφύτρωσε με δύο φίλους του εις το περιβόλι μου. Θυμάσαι που τότε ήμουνα λεβέντης. Η κόψη του λάζου μου και οι γρόθοι μου ήτανε φημισμένοι σ' όλο το βουνό και μια μέρα εσήκωσα για στοίχημα μια γαϊδούρα γκαστρωμένη.

Είχαμε και πολλούς συγγενείς εις τα χωριά, και τον γέρο Σαλλούστρο, τον μεγάλο ταμπάκη (=βυρσοδέψης), που τον έσερνε η γυναίκα του από την μύτη. Όλ' αυτά ημπορούσαν να χρησιμέψουν. Με πολλά λοιπόν καλοπιάσματα και γλυκά λόγια μού επρότεινε ο υποψήφιος να γίνω κομματάρχης του και αντιπρόσωπος στην κάλη του, κ' έπειτα θα μου έκαμνεν ό,τι ήθελα. Θα με διώριζε σε καλή θέσι, εδώ ή στην Αθήνα, θα εγλύτωνε τον κουνιάδο μου που είχαν στην φυλακή για λεθρεμπόριο, θα έβαζε τον γυιο μου υπότροφο και δεν θυμούμαι πόσα άλλα, πού μ' έκαναν να βλέπω στον ύπνο μου λαγούς με πετραχήλια. Ερρίχτηκα λοιπόν κατάμουτρα «εις τον εκλογικόν αγώνα» καθώς τον έλεγε, εγώ και όλοι οι δικοί μου. Το περιβόλι μου έγινε εκλογικόν κέντρον και από το πρωί ως το βράδυ έτρεχα να κάμω προπαγάνδα, να μοιράζω φωτογραφίες, προγράμματα, υπόσχεσεις, και όπου ήταν ανάγκη και γροθιές. Η γυναίκα μου εμοίραζε και εκείνη φέτες καρπούζι, γλυκά λόγια και γλυκές ματιές. Ένα βράδυ ήλθεν η καημένη με πολλή της ντροπή να μου ξομολογηθή πως για να πάρη μαζί μας έναν αντίθετο κομματάρχη αναγκάστηκε να τον αφήση να την φιλήση και να του υποσχεθή στα ψέματα κάτι παραπάνω. Τόσος ήταν ο φανατισμός μου, που της το συγχώρεσα και αυτό, με την συμφωνία να μην το ξανακάμη και με τον κρυφό σκοπό να σπάσω τα κόκκαλα του μασκαρά άμα ετελείωναν οι εκλογές.

Εις την δεύτερη περιοδεία εχάλασεν ο καιρός και έμεινε ο συνταγματάρχης να τον φιλοξενήσω. Αφού τον εκαλοτάγισα, με ηρώτησε διά τα ιδιαίτερά μου και...του είπα πως το περιβόλι δίδει μικρό εισόδημα και το κέρδος των ψαριών το τρώγει το διάφορο του χρέους για τες δυο βάρκες. Τότε μ' εσυμβούλεψε να πουλήσω αμπέλια και βάρκες και ν' αγοράσω κάτι μετοχές της Πελοποννήσου που επουλούσε εις το Χρηματιστήριον ο ανταποκριτής ενός κάποιου Γούστα από την Αθήνα. Απ' αυτές θα έπαιρνα διάφορο δέκα τα εκατό, θα είχα και τη θέση μου και θα επάντρευα την κόρη μου μ' έναν επιλοχία πού είχε κ' εκείνος το δικό του. Αυτά μου ετσαμπούνιζεν ο καλοθελητής μου, που ανάθεμα το σύννεφον που μου τον εξέρασε στο πτωχικό μου.

Έγειναν τέλος πάντων οι εκλογές και επέτυχεν ο δικός μας, τελευταίος όμως και μόνον μ' εννηά ψήφους παραπάνω απ' εκείνον που ήρχονταν κατόπιν του...

— Τον επιλαχόντα.

— Καθώς τον λες. Ημπορώ λοιπόν να πω χωρίς να καυχηθώ, πως αν έλειπαν οι δικοί μου, αυτός θα ήτο ο επιλαχών. Την ημέραν που επήγα να τον αποχαιρετήσω, ευρήκα εκεί πολύ κόσμο, αγροφύλακες, δασκάλισσες, ταμπάκηδες, φαναρτζήδες, διάκους, καντηλανάφτες, σκουπιδοξύστες, και αυτόν ακόμη τον μπόγια των σκυλιών.

Ο βουλευτής εκρατοῦσεν ένα κατάστιχο κ' εσημείωνε τα ονόματα και τι ζητούσεν ο καθένας. Όταν ήρθεν η δική μου σειρά, μου είπεν ότι δεν του περισσεύει τίποτε καλόν εις την Σύρα και να πάγω να με βολέψη καλύτερα εις τας Αθήνας. Εγώ θα προτιμούσα την Σύρα, όπου με ήξεραν όλοι, μ' εθάμπωνεν όμως η ανωτέρα θέσις και τα γαλόνια του λοχία. Από την άλλη μέρα ήρχισα να τρέχω για να ξεκάμω το κτήμα, τ' ορνιθαριό, τα γίδια και τα γουρούνια μου. Εχρειάσθηκεν όμως ένας μήνας για να εύρω μουστερήδες, γιατί τότες ήθελαν όλοι χαρτιά και κανέννας δεν εγύριζε να δη χωράφια. Εξεκαθάρισα τέλος πάντων οκτώ χιλιάδες δραχμάς, επαράλαβα τους τριάντα σιδηροδρόμους (=μετοχές) που μ' έκαμεν ο βουλευτής ν' αγοράσω για το τέλος του μηνός, και την άλλη μέρα εφόρτωσα από νωρίς εις το βαπόρι την γυναίκα και τα επτά παιδιά —τα γυόμελα είχαν πεθάνει μικρά— και έπειτα εβγήκα πάλιν έξω να ξεκαθαρίσω έναν τελευταίο λογαριασμό που μ' απόμεινε στην Σύρα. Έτρεξα ν' σποτοιχωθώ με μια χονδρή μαγκούρα πίσω από έναν φράκτη κοντά εις το καφενεδάκι της Άμμου, που επήγαινε κάθε βράδυ να παίξη τάβλι ο αχρείος που εφίλησε την γυναίκα μου και, όταν τον είδα να έρχεται, εξετρύπωσα σα φάντασμα, του έσφιξα το λαρύγγι διά να μη μπορή να γκαρίση και του πασάλειψα ένα ξύλο, που θα το θυμάται ακόμα.

Το άλλο πρωί ήμαστε εις την Αθήνα. Εβόλεψα τους δικούς μου σ' ένα μικρό ξενοδοχείο κ' έτρεξα να εύρω τον βουλευτή. Ύστερα από την τόση αγάπη της Σύρας επερίμενα πως θα με φιλήση. Μα εις την Αθήνα είχε γείνει σοβαρός. Μου είπεν ότι «η θέσις των υπουργικών βουλευτών είναι δύσκολος διά το πλήθος των απαιτήσεων», θα προσπαθήση όμως να μου εύρη μίαν «μικράν» θέσιν και να περάσω μετά οκτώ μέρες. Αυτά ξερά-ξερά, και ούτε ένα «κάθισε», ούτε ένα τσιγάρο, ούτε «τι κάμνει η γυναίκα σου», ούτε έναν λόγο για την υποτροφία του γιου μου ή της κόρης μου τον λοχία. Ήθελα να μείνω λιγάκι με την ελπίδα πως θα τα θυμηθή, είχεν όμως πολλήν εργασίαν. Τον αποχαιρέτισα με βαρεία καρδιά και ξαναπήγα μετά οκτώ μέρες. Μου είπαν πως ήτανε εις την Βουλή, την άλλη μέρα εις την Στρατιωτική Λέσχην, και την επομένη δεν ξεύρω που. Τρεις όλες εβδομάδες επήγαινα πρωί βράδυ εις το σπίτι του και μόνο δύο φορές αξιώθηκα να του μιλήσω, χωρίς να επιτύχω να του βγάλω από το στόμα άλλο τίποτε παρά μόνο

πως φροντίζει και να έχω υπομονή. Πως όμως μπορούσα να έχω υπομονή, ενώ είχα επτά παιδιά να ταγίσω; Εις το βρωμόχανο όπου εκονεύαμεν μούχλα, στενοχώρια, κορέοι, φαγί με ξίγκι και έξοδα δέκα δραχμάς την ημέρα. Η αλήθεια είναι ότι ήμαστε και εννιά ανομάτοι, όλοι με γερά δόντια. Επέρασαν άλλες δεκαπέντε μέρες χωρίς τίποτις να γείνη. Τα λίγα μου χρήματα ετελείωσαν και είχα και χρέος εις το ξενοδοχείο. Η μεγαλύτερη όμως σκάση μου ήταν όταν έβλεπα εις τες εφημερίδες, πως οι άλλοι αυριανοί κομματάρχες είχαν όλοι διορισθή, άλλος αστυνόμος, άλλος εισπράκτορας, άλλος ζυγιστής εις το τελωνείο και ο μασκαράς που έδειρα, τροφοδότης εις το Λαζαρέτο. Μόνον η δική μου σειρά δεν μπορούσε να έλθη.

Τούτο μου το εξήγησεν ένα πρωί ο ξενοδόχος. «Εκείνους», μου είπε, «που μένουν εις την Σύρα, τους έχει ανάγκη για την επιρροήν του, ενώ συ εδώ τι καλό ή κακό μπορείς να του κάμης, έρημος σε ξένο τόπο; Πολύ φοβούμαι πως σε περιπαίζει». Όταν το ήκουσα, το αίμα μου ήρχισε να βράζη και έτρεξα εις του βουλευτή με την απόφασιν να του ομιλήσω παλληκαρίσια, να του πω πως δεν μπορώ πλια να περιμένω, γιατί εσώθηκε το χαρτζιλίκι μου και η υπομονή μου. Πηγαίνοντας ετοιμάζα τον λόγο μου και ανέβηκα δύο-δύο τα σκαλοπάτια να του τον ξεφωνήσω. Ευρήκα το σπίτι άδειο, τα παράθυρα ανοικτά και μόνον έναν αξυπόλητο στρατιώτη, που εσφουγγάριζε τά πατώματα κ' εμιλούσεν ελληνικά. Απ' αυτόν έμαθα ότι «ο κ. συνταγματάρχης απεστάλη υπό της Βουλής εις την Θεσσαλίαν προς μελέτην των υδραυλικών έργων και θά διατρίψη εκείσε έναν μήνα και περισσότερον». Έναν μήνα! Ενώ είχα καταντήσει να μετρώ εις τα δάκτυλα τες ημέρες ακόμη καί τες ώρες!

Το απόγευμα επούλησα με το ζύγι το ολίγο μας ασημικό, ξεχρώστησα τον ξενοδόχο κ' επήγαμε να καθίσωμε σ' ένα χαρβαλωμένο καλύβι που νοίκιασα δεκαπέντε δραχμές τον μήνα κοντά εις το Αστεροσκοπείο. Μας απόμειναν οι τριάντα σιδηρόδρομοι. Μα αυτούς είχαμε κάμει τάξιμο να μην τους αγγίξωμεν, να τους φυλάγωμε για προίκα των κορών μας. Έτυχεν όμως ν' αρρωστήση η μεγάλη και να χρειασθή γιατρό, ζουμί, στρώμα, φανέλλα και σκεπάσματα ζεστά. Εσυλλογιστήκαμε τότε πως κάλλια πάλι ήτανε να λιγοστέψη η προίκα της παρά να την πάρη ο Χάρος· ας είναι και χωρίς προίκα. Έβγαλα με βαρειά καρδιά τρεις μετοχές από την κασσέλα μου να δώσω να τις πουλήσουν εις το Χρηματιστήριο. Εμπρός εις την πόρταν ήταν ένας μαυροπίνακας με τις τιμές των χαρτιών, και οι σιδηρόδρομοι ήτανε σημειωμένοι δραχμές εκατόν δεκαπέντε! Έμεινα ασβολωμένος. Ούτε το μισό της τιμής που τους είχα πάρει προ δύο μήνες! Αρώτησα έναν μεσίτη, ελπίζοντας ακόμη πως μ' εγέλασαν τα μάτια μου ή πως

είναι στον πίνακα λάθος. «Δεν είναι λάθος», μου είπε, «μόνον είναι η χθεσινή των τιμή. Σήμερα έχουν μόνον εννενήντα». Ο άνθρωπος με είδε τόσο χλωμό που μ' ελυπήθηκε και μ' επήρε εις το πλαγινό καφενείο να πιω ένα ρακί. Εκεί μέσα σύχιση και βοή πολλή. Άλλοι έλεγαν πως είναι πανικός και πως θα περάση, και άλλοι πως οι σιδερόδρομοι και τ' άλλα χαρτιά του Γούστα δεν αξίζουν τίποτε και θα καταντήσουν γρήγορα εις το τίποτις.

Τρεις όλες εβδομάδες ηρχόμουν πρωί και βράδυ εις το Χρηματιστήριο να ιδώ τι τρέχει. Η καρδιά μου κτυπούσε σαν κουδούνι και προτού να σηκώσω τα μάτια εις τον πίνακα έκαμνα τον σταυρό μου και έταζα κερί εις όλους τους αγίους, να με αξιώσουν να ιδώ σημειωμένη καλύτερη τιμή. Τίποτις όμως δεν ωφελούσεν. Από εννενήντα δραχμές εξέπεσαν την άλλη μέρα εις ογδοήκοντα δύο, κ' έπειτα εβδομήντα, πενήντα, σαράντα, είκοσι, έως ότου δεν τους ήθελε πια κανένας σε καμμιά τιμή. Δεν σου λέγω τι νύκτες περνούσα. Δεν κατώρθωσα, όχι να κοιμηθώ, αλλ' ούτε καν να σταθώ στον ίδιο τόπο πέντε λεπτά. Που όμως τόπος για περίπατο εις την τρύπα, όπου είμαστε στοιβαγμένοι ο ένας απάνω στον άλλο; Για να μην κόψω εις τους δικούς μου τον ύπνο, αφού τους ελιγόστεψα το ψωμί, επερίμενα να κοιμηθούν, κ' έπειτα έβγαινα να ξεθυμάνω εις τα ερημοτόπια τριγύρω της καλύβας μας.

Ήταν Γενάρης, κι ούτε κρύο ένοιωνα ούτε βροχή ούτε κούραση καμμιά, αφού εξενύκτιζα εις τα βουνά. Μ' έτρωγεν η ανησυχία τού τι θα γίνωμεν, και η φούρκα, όταν εσυλλογούμουν πως είκοσι χρόνια ξυπνούσα πριν φέξη, με την ψύχρα και την φουρτούνα, για να μαζέψω μία-μία με το ψάρεμα και το σκάψιμο τις λίγες χιλιάδες δραχμές που μ' έφαγαν οι αχρείοι σ' έναν μήνα.

Μια νύκτα μ' επαραμόνεψεν η γυναίκα μου οπίσω από την πόρτα, κι όταν εγύρισα την αυγή, ήρχισε να με βρίζη πως παίζω και παραλώ. Αναγκάστηκα τότε να της τα πω όλα. Έπειτα το μετάνοιωσα, γιατί πάλι καλλίτερες ήτανε οι βρισιές παρά τα κλάματα της δυστυχισμένης. Ένα-ένα αποπουλήσαμε τα λίγα πράγματα που μας απόμεναν, τα χαλιά, τους τεντζερέδες, τα καλά ρούχα και αυτό το χρυσοκέντητο νυφικό μας πάπλωμα. Σου είπα πως δεν γνώριζα κανέναν. Αφού του κάκου εγύρεψα άλλη δουλειά, επήρα μια μέρα ένα σχοινί, όχι να κρεμασθώ, και επήγα να σταθώ εμπρός εις την Καπνικαρέα με τους Μανιάτες. Ο πρώτος της Σύρας λεβέντης έγινε χαμάλης! Με τα λίγα που εκέρδιζα κατώρθωσα να μην πεθάνωμεν, όχι όμως και να μην πεινούμεν. Επέίνασες συ ποτέ σου;

— Πολλές φορές, όταν δεν ήξερα το μάθημά μου και μ' άφηνεν ο δάσκαλος νηστικό.

— Μη χωρατεύης με τη δυστυχία. Πείνα θα πη δυο μουχλά ψωμιά από το μπαγιατοπάζαρο για εννέα ανθρώπους. Το μισό του μισού απ' όσο χρειάζεται για να χορτάσουν, όταν μαζί με το ψωμί δεν τρώνε άλλο τίποτες παρά αγριόρροκες και φασκόμηλα που εμάζεψαν τα παιδιά εις το βουνό. Όποιος δεν χορταίνει αργεί να κοιμηθή και δεν έχει ήσυχο ύπνο. Πολλές φορές τ' άκουα να παραμιλούν ωσάν να ωνειρεύονταν μεγαλύτερα κομμάτια ψωμί.

— Το όνειρο του ψωμιού το επήρες από την «Κόλασι» του Δάντε.

— Τον Δάντε δεν τότε ξέρω. Ξέρω μόνο πως δεν υπάρχει χειρότερη κόλαση, παρά να βλέπεις να υποφέρουν εκείνοι που αγαπάς και να μη μπορείς να τους βοήθήσης. Ένα πρωί τέλος πάντων, είδα στην εφημερίδα ότι εγύρισεν ο συνταγματάρχης από την Θεσσαλία κ' ετράβηξα ολόισια εις το σπίτι του. Ήταν δέκα η ώρα και τον ευρήκα ακόμη εις το στρώμα, μακάριο και ροδοκόκκινο, με κεντητό φεσάκι απάνω στη φαλάκρα του. Απόπινε τον καφέ του κ' έπαιζε μ' έναν γάτο. Εφάνηκε σαν να δυσκολεύεται να με γνωρίση, και δεν είχε και πολύ άδικο. Η στέρησι και η αγρυπνία με είχαν κάμει να λειώσω σαν το κερί. Είχα καταντήσει ο μισός και δεν ήμουν πλια καλός ούτε για χαμάλης. Η δυστυχία με είχε κάμει και ταπεινό.

Σιγά-σιγά, και με καλό τρόπο, για να μη θυμώση, άρχισα να του αραδιάζω όσα είχα να του πω. Αυτός όμως εξακολουθούσε να προσέχη πολύ περισσότερο εις τα παιγνίδια του γάτου παρά τα δικά μου λόγια. Τότε μ' επήρεν ο θυμός. Άρπαξα το γατί από τον λαιμό, το ετίναξα εις την άλλη άκρη της κάμαρας και άρχισα να του μιλώ δυνατά. Πως με τες μετοχές του και με τες ψευτιές του, με τες θέσεις, τες υποτροφίες και τους γαμπρούς του, μας άφησε γυμνούς σε ξένο τόπο, πως μας αφάνισε, πως μ' ερήμαξε, πως πεινούμεν και αν δεν κάμη τίποτες για μένα θά του χώσω το λάζο μου στην κοιλιά κ' έπειτα θα πάω να πέσω εις την θάλασσα με μια πέτρα στον λαιμό.

Ενώ εζητούσε να με ησυχάση, άνοιξεν η πόρτα κ' εμπήκεν ένας μισόκοπος καμαρωμένος και γελαστός, με ώμορφη χωρίστρα, με μόσχο εις το μαντύλι και χείλια χονδρά σαν Αράπης. Ο συνταγματάρχης τον έκραξε σιμά του, άρχισαν να κρυφομιλούν, κ' έπειτα γυρίζει και μου λέγει: «Πήγαινε απόψε στις πέντε να εύρης τον κύριον δημοτικόν σύμβουλον, που έχει θέσι για σένα». Φαντάζεσαι ότι δεν έλειψα. Ο κύριος δημοτικός σύμβουλος μ' αρώτησεν αν γνωρίζω ολίγην κηπουρικήν, και αφού του είπα πως αυτή είναι η δουλειά μου, μ' έβαλε σ' ένα αμάξι και με έφερεν εις το αντικρυνό καφενείο η «Ματαιότης». Εκεί εφώναξαν έναν παπά και έναν φουστανελλά, μ' σύστησεν εις αυτούς, μου είπε πως η υπόθεσίς μου είναι τελειωμένη, πως θα έχω εξήντα δραχμάς τον μήνα, ίσως και τυχηρά, και να

υπάγω αύριον το πρωί ν' αναλάβω τα καθήκοντά μου κηπουρού. Είχε σκοτεινιάσει και από εκεί που ήμαστε δεν έβλεπα παρά μερικά δένδρα απ' επάνω από έναν τοίχο. Εφантаζόμουνα πως αυτό ήτανε τω περιβόλι και μόνον την άλλη μέρα, όταν επήγα ν' αναλάβω τα καθήκοντα, ως τα έλεγε, έμαθα πως κηπουρός δεν πάει να πη περιβολάρης, καθώς ενόμιζα, μόνο νεκροθάπτης.

Η τέχνη δεν μου άρεσε καθόλου. Ξέρεις πως εμείς οι Συριανοί δεν αγαπούμε να έχωμεν πολλά ανακατώματα με τούς αποθαμένους και το βράδυ αλλογυρίζομεν για να μην περάσωμεν απ' εμπρός από νεκροταφίο. Τες σαβανώτρες και τους νεκροθάπτες τους φέρνουμε όλους απ' έξω, από τη Μύκωνο ή τή Σαντορήνη, γιατί παρά να μαλάξη νεκροκρέβατα και κουφάρια θα προτιμούσε κι ο πιο ξεπεσμένος Συριανός να μαζεύη καβαλίνα (=κόπρανα ζώων). Εφοβούμουν μη με σιχαθή και η γυναίκα μου. Αυτή όμως δεν εσυλλογίζονταν τώρα άλλο παρά ψωμί για τα παιδιά της και μ' εβίαζε να δεχθώ.

Τον πρώτο καιρό υπέφερα πολύ. Σκάπτοντας τη μαύρη εκείνη γη του νεκροταφείου, τη γεμάτη κόκκαλα και σάπια σανίδια, δεν μπορούσα να μη θυμηθώ το κόκκινο χώμα του βουνού μου, που μύριζε θυμάρι, τες ρωδιές, το κοτέτζι, τα γουρούνια και τ' άλλα που ήτανε όλα δικά μου. Από νοικοκύρης, νεκροθάπτης. Άσχημη αλλαξιά!

Ο πρώτος που μου έλαχε να κατεβάσω εις τον λάκκο, ήτανε εκείνος εκεί κάτω ο Κασμαζής που εκοίταζες τη φωτογραφία του, μοναχογιός είκοσι χρονών. Η μάνα του έκλαιε σαν αλαφίνα. Εφούσκωσαν και τα δικά μου μάτια και με περιγελούσαν οι φανοφόροι και οι παπάδες. Την νύκτα εφοβούμην νά μείνω μονάχος, έβλεπα στον ύπνο μου εκείνους που είχα θάψει και το ψωμί που έτρωγα μου φαινότανε πως μυρίζει λιβάνι. Με τον καιρόν όμως εσυνείθισα να μη σκιάζομαι τους αποθαμένους και να λυπούμαι ολιγότερο τους ζωντανούς.

— Όστε, του είπα, είσαι τώρα πλέον ευχαριστημένος;

— Ευχαριστημένος! ανέκραξεν ό Ζώμας, του οποίου ήστραψε και πάλιν το βλέμμα. Άκουσε να μάθεις και τ' άλλα. Για να ήμαι πιο κοντά στη βρωμοδουλειά μου και να πλερώνωμε και λιγώτερο νοίκι, εκουβαλήθηκαμε απ' το βουνήσιο καλύβι μας του Ραγκαβά, όπου ήταν τουλάχιστον το αγέρι καθαρό, σ' ένα σοκάκι της Βάθειας κοντά εις το παλαιό γεφύρι. Περιπαίζετε τους Ζιώτες και τους Συριανούς πως κοιμούνται αγκαλιά με τα γουρούνια. Πες μου όμως αν είδες εκεί χειρότερα γουρουνοχώρια από τους φτωχικούς μαχαλάδες των Αθηνών ή άλλη τέτοια Βάθεια πουθενά; Το καλοκαίρι σκόνη με την κουτάλα· νερομαζώματα και λάσπη

ως το γόνατο άμα στάξει ο ουρανός, και σε κάθε δρόμο μια φρακτή ή άφρακτη μάνδρα, ο απόπατος όλης της γειτονιάς! Που όμως να πάνε όσοι πηγαίνουν εκεί, αφού οι γιατροσύεδροι, οι αρχιτέκτονες, οι αστυνόμοι, οι δήμαρχοι και οι νομάρχαι σας θεωρούν όλοι, τ' αναγκαία περιττά; Αντίκρυ μου έχω έναν χασάπη που σφάζει στη μέση του δρόμου, ζώα μικρά και μεγάλα, γίδια, πρόβατα και βιδέλα (=μοσχάρια), και τρέχουν πάντοτες δυο ποταμοί· ο ένας κόκκινος από αίμα, και ο άλλος πράσινος από κοπριά και χολή. Φωνάζουν οι γειτόνοι, μα τι μπορεί να κάμη η αστυνομία, αφού εις τον τοίχον του χασαπιού είναι κρεμασμένα χαντζάρια, καρυοφίλια, γιαταγάνια, κάμες, πάλες και κουμπούρες; Τέλειο οπλοστάσιο και στη μέση η εικόνα του Πρωθυπουργού δαφνοστεφανωμένη, σαν να σου λέγη ότι έχει ο φίλος του την άδεια να μας φέρη λοιμική· κι αν του κάμη κανέννας παρατήρηση, να τον σφάξη κ' εκείνον, καθώς τα πρόβατα και τα βιδέλα, για να μάθουν οι άλλοι να σωπαίνουν. Παραπέρα είναι μια αποθήκη κακογδαρμένα τομάρια, που αναγκάζουν να φράξη τη μύτη του όποιος δεν έχει συνάχι.

Άλλη πληγή είναι ο μπακάλης και χειρότερο γουρούνι ο μανάβης. Και δεν είναι ένας ή δύο, αλλά είκοσι, πενήντα, εκατό, όλοι με προστασία και τόση μάλιστα, που ένα καλοκαίρι, που έτυχε να είναι ολιγώτερο ή χειρότερο το νερό, μας επλάκωσε κοιλιακός τύφος και άρχισαν να πεθαίνουν σαν τις μύγες τα παιδιά. Τέσσερα δικά μου έθαψα, το ένα μετά το άλλο σ' εκείνην τη γωνιά, κοντά στο μνήμα του Γεννάδιου, εκεί που εκαμάρωνες την άσπρη γαρουφαλιά.

— Εκεί, του είπα, εμέτρησα τέσσερα σταυρουδάκια κολλητά.

— Έχε λίγη υπομονή. Ακόμη δεν είχαμεν αποκλάψει τα τέσσερα παιδιά, όταν γυρίζοντας ένα μεσημέρι από τη δουλειά μου βλέπω από μακριά, εμπρός στην πόρτα του σπιτιού μας, κόσμο πολύ. Άνδρες, γυναίκες και κόκκινες στολές κλητήρων. Άρχισα να τρέμω και έπειτα να τρέχω. Εσίμωσα και το πρώτο πράγμα που είδα ήταν η γυναίκα μου, σωριασμένη κατά γης ανάμεσα σε δύο γειτόνισσες, που την έτριβαν με ξίδι να την ξελιγοθυμήσουν και στο πλάγι της έναν άλλο αναίσθητο καταματωμένο σωρό. Ο σωρός ήταν ο Γιάννης μου, εκείνος που μ' έλεγε πως θα κάνη υπότροφο ο βουλευτής. Τον είχε στείλει η μάνα του να ψουνίση και τον επλάκωσεν ένας αμαξάς, που έτρεχε σαν κυνηγημένος λαγός σε στενό δρόμο γεμάτο κόσμο.

Ο Γιάννης πέθανε μετά δύο ώρες. Όλοι τον έκλαιαν κι αναθεμάτιζαν τ' αμάξια και την αστυνομία. Ο νεκροσκόπος μας έλεγε πως έκαμε λογαριασμό και πως ανάλογα του πληθυσμού περισσοτέρους ανθρώπους σκοτώνουν οι αμαξάδες εις τας Αθήνας, παρά αι τίγρεις εις τας Ινδίας. Γιατί, όμως να μην κάμη το κέφι του κι ο

άμαξας, αφού έχει κ' εκείνος προστασία, το δικαίωμα δηλαδή να μας σακατεύη με το αμάξι του, καθώς ο χασάπης κι ο μανάβης να μας αρρωστούν με τη σαπίλα και την αποφορά τους; Αξαπλώνοντας το πέμπτο μου παιδί κοντά εις τ' αδέρφια του, εσυλλογούμουν με πίκρα και με καημό, πως εις το νεκροταφείον της Βάθειας δεν θα είχα ούτε καν την παρηγοριά να σκάψω τον λάκκο κανενός υπουργού, βουλευτή, νομάρχη, δημοτικού συμβούλου, ή άλλου προστάτη των φονιάδων, γιατί όλους αυτούς τους πηγαίνουν εις το αρχοντικό νεκροταφείο.

Τον ακόλουθο χρόνο τον επεράσαμε πλέον ήσυχα. Έβλεπα μόνο τη γυναίκα μου ν' αναστενάζη κόπτοντας μεγαλύτερα κομμάτια ψωμί εις τα παιδιά που μας απόμεναν. Εσυλλογούνταν η δύστυχη πως το παραπάνω ήτο το μερίδιο των αποθαμένων. Η κόρη μας είχε μεγαλώσει και έμοιασε στην ωμορφιά της μάνας της, καθώς που ήταν τον καιρό που σε ξετρέλλαινε στη Σύρα. Μόνο που η κόρη θα σου άρεσε ολιγώτερο, γιατί αυτή ήταν λιγόλογη και σεμνή σαν εικόνα. Την είχαμε βάλει σ' ένα εργοστάσιο γυναικήσιω καπέλλω και μας έφερνε είκοσι δραχμάς τον μήνα και κάτι περισσότερες ο μοναχογιός μου ο Πέτρος, που είχε γείνει στοιχειοθέτης. Μ' αυτά και τη νεκροθαπτική μου εκαταφέρναμε να ζούμε. Εφρόντιζα και σε κάθε λείψανον να γεμίζω τες τσέπες μου παξιμάδια. Ήλθεν όμως η επιστράτευση και μας επήραν τον Πέτρο να τον στείλουν να ετοιμασθή για πόλεμο στη Θεσσαλία. Εμείς εκλαίγαμε, ενώ αυτός ήτο κατενθουσιασμένος και δεν ωνειρεύουνταν άλλο παρά δόξες, γαλόνια, σκοτωμούς πασάδων και χανούμισσες με διαμάντια.

Τον συνταγματάρχη είχα χρόνο να ιδώ και προσπαθούσα να τον ξεχάσω, όταν μου μήνυσε ένα πρωί να περάσω από το σπίτι του για μια υπόθεσι σπουδαία. Είχε και πάλι ο μασκαράς εις το στόμα του το ζαχαρένιο χαμόγελο και τα γλυκά λόγια της Σύρος. Μου έκαμε παράπονα πως τον ξεχνώ, ενώ αυτός δεν έπαυσε να μ' αγαπά, πως ελπίζει να μου εύρη γρήγορα καλύτερη θέσι και έχει έτοιμο το γαμπρό που μου είχεν υποσχεθη. Αυτά εσήμαιναν πως απέθανεν ο γεροδήμαρχος της Σύρας και ήθελε να γράψω του πεθερού μου και των άλλων μου συγγενών να υποστηρίξουν τον δικόν του υποψήφιο στην εκλογή. Δεν επίστευα τίποτε απ' όσα μου υπόσχουνταν και μετά το κακό που μου έκαμεν, είχα περισσότερη όρεξη να τον πνίξω παρά να τον δουλέψω. Ημπορούσε όμως να με κάμη να χάσω τη θέσι μου, και του υποσχέθηκα να ετοιμάσω τα γράμματα αμέσως. Το απόγευμα έστειλε να τα πάρη μ' έναν υπαξιωματικό. Αυτός ήταν ο γαμπρός, γερό παληκάρι, καλοστολισμένο, που μ' άρεσε πολύ εμένα και της γυναίκας μου, αφού μάλιστα μας είπε πως εκληρονόμησε πέρσι από τη μητέρα του έναν φούρνο στο Ροδακίό.

Δεν ξέρω όμως τι είχε και δεν άρεσε της κόρης μας καθόλου. Όταν την ρωτήσαμε μας αποκρίθηκε πως δεν της εφάνηκαν τα μούτρα του, καλού ανθρώπου και πως έχει το ένα μάτι πράσινο και το άλλο μαβί. Αυτά μ' έκαμαν να θυμώσω. Της είπα με χονδρή φωνή πως ένα κορίττσι που δεν έχουν οι γονιοί του να το χορτάσουν ψωμί δεν πρέπει να κάμη τη χαδούσα και να ψιλλολογά για το χρώμα των ματιών. Εχαμήλωσεν η καημένη τα δικά της και άρχισε να κλαίη και να μας λέγη ότι θα κάμη το θέλημά μας.

Η μεγάλη μας συλλογή ήταν ο Πέτρος που πρώτα μας έγγραφε τακτικά και τώρα μας άφηνεν έναν μήνα χωρίς είδηση καμμιά. Του εγράφαμεν και δεν απαντούσε· εξετάζαμε δεξιά και αριστερά και κανένας δεν ήξευρε ή δεν ήθελε να μας πη. Η κόρη μου εξεφύλλιζε μαργαρίτες και ή γυναίκα μου αρωτούσε τα χαρτιά που βρίσκεται και τι κάμνει, έως ότου ένας δεκανέας, που εγύριζεν από το στρατόπεδο, ήλθε μια μέρα να της φέρη το φυλακτό, που του κρέμασεν εις τον λαιμό του Πέτρου, όταν εξεκίνησεν εις τα σύνορα, και να της πη ότι δεν έχει πια γυιο, πως του έκλεισεν ο ίδιος τα μάτια, αφού εβασανίστηκε τρεις εβδομάδες εις το νοσοκομείο. Ο μαντατοφόρος είχε πάθει κ' εκείνος πυρετό και ήταν ακόμη κίτρινος σαν το θειάφι· εγίνετο όμως κόκκινος από τον θυμό, όταν μας έλεγε πόσο υπόφεραν αυτός και οι σύντροφοί του εις τη Θεσσαλία. Και το σκληρότερο βάσανό τους ήταν πως δεν ελπίζανε πια να πολεμήσουν με άλλον εχθρό παρά το κρύο, τη γύμνια και τη δυσεντερία.

Από τα επτά παιδιά που είχα φέρει στην Αθήνα δεν μου απόμεινε παρά μια κόρη, και ούτ' εκείνη εφαίνονταν ευχαριστημένη. Επροσπαθοῦσε για το χατήρι μας να περιποιηθή τον αρραβωνιαστικό της και δεν κατώρθωνε να κρύψη τη στενοχώρια της. Ένα πρωί μ' επήρην εκείνος κατά μέρος να μ' αρωτήση τι προίκα ελογάριαζα να του δώσω. Ο αναθεματισμένος βουλευτής για να μας τον έχη κολλητό έως να τελείωση στη Σύρα η δημοτική εκλογή, τον άφηνε να πιστεύη πως κάτι μας απομένει. Του είπα τότες εγώ, πως με τες καλές συμβουλές του συνταγματάρχη, απομείναμε με το πουκάμισο και δεν έχω άλλο να του δώσω παρά μόνο την κόρη μου και την ευχή μου. Δεν μου έκαμε καμμιά παρατήρησι και εξακολούθησε να έρχεται στο σπίτι καθώς πρώτα. Παρατήρησα μόνο πως από την ημέρα εκείνη άλλαξαν οι τρόποι του με το κορίτσι. Άρχισε να φέρεται μαζί της σαν σουλτάνος. Δεν επρόσεχε εις τα λόγια του, την έπιανε από τη μέση και την εκυνηγούσε να την φιλήση. Αυτά τα καμώματα δεν μας άρεζαν διόλου. Εσυλλογούμεθα όμως τη δική μας φτώχεια και τον δικό του φούρνο.

Ένα βράδυ που το επαράκαμνεν και ήθελε να την καθίση με το ζόρι απάνω στα

γόνατά του, του ξέφυγεν από τα χέρια κ' έτρεξε να κλειδωθεί στην άλλη κάμαρα. Έφυγε κ' εκείνος αγριωμένος χωρίς να μας πη καλή νύκτα. Ξαναήλθε όμως την επομένη μέρα και τες άλλες και το φέρσιμό του ήτανε πλέον ανθρωπινό. Αυτό το εξήγησα εγώ πως την αγαπά και πως είχε μετανοιώσει για τον βάρβαρό του τρόπο. Εκείνης όμως η αντιπάθεια είχε γίνει τρομάρα. Επέμενε να μας λέγη πως δεν έχουν τα δυο του μάτια το ίδιο χρώμα· και έχανε την όψιν της σαν άκουε το πάτημά του.

Μετά μερικές ημέρες την επεριμέναμεν ένα βράδυ να γυρίση από το εργοστάσιο για να δειπνήσουμε· η ώρα όμως επερνούσε και δεν φαίνονταν. Εις την αρχή υποθέσαμε πως την κρατούν για βιαστική δουλειά εις το καπελλάδικο, καθώς έτυχε και άλλη φορά· έπειτα αρχίσαμε ν' ανησυχούμε μήπως μας εξέκοψε για να γλυτώση από τον λοχία. Αυτό όμως δεν ήτανε εις τον χαρακτήρα της, γιατί μας αγαπούσε και ήτανε έτοιμη να κάμη το θέλημά μας. Μετά μισή ώρα πήγα να την ζητήσω στο καπελλάδικο. Με είπαν ότι είχε φύγει τη συνηθισμένη ώρα εις τις επτά. Εγύρισα εις το σπίτι ελπίζοντας να την εύρω εκεί. Δεν είχε φανή, ούτε ο λοχίας· επήγα να τον ζητήσω εις τον στρατώννα· δεν ήξευραν που ήταν· επήγα εις τον βουλευτή· είχε δυο μέρες να τον ιδή και μου έκαμε και την παρατήρησι πως δεν είχαν ο λοχίας κανέναν λόγο να κλέψη το κορίτσι, αφού ήμουν πρόθυμος να του το δώσω. Επήγα τότε να ξυπνήσω δύο γειτόνους και ανάψαμε φανάρια να ιδούμε μήπως εγγλίστησε σε κανένα από τα βάραθρα και ξεροπήγαδα της Βάθειας, που καταπίνουν ανθρώπους κάθε σκοτεινή νύκτα. Τα εξετάσαμεν όλα και δεν είδαμεν τίποτε. Εξεπήδησα έπειτα εις την αστυνομίαν να ερωτήσω ποιους, επλάκωσαν από το πρωί οι αμαξάδες. Την ημέραν εκείνην δεν είχαν πλακώσει κανένα, και μόνον ο σιδηρόδρομος ένα βώδι. Ο διευθυντής μ' ελυπήθηκε και μου είπε πως θα ενεργήση δραστήρια, και γρήγορα θα μάθη τι έγεινε το κορίτσι μου. Μ' αρώτησε ποιοι εσύχναζαν εις το σπίτι μου και μου εφάνηκε πως εστραβομούριασε όταν του ανάφερα τον λοχία Μειντανό. Επερίμενα πως θα μου πη τίποτε γι' αυτόν. Μου είπε μόνο καλή νύκτα και να έχω υπομονήν.

Επέρασαν άλλες τέσσερες μέρες χωρίς τίποτε να κατορθώση. Εξαναπήγα τότες εις του βουλευτή και άκουσα πάλι πως δεν ξεύρει τίποτε και δεν είδε τον Μειντανό. Αυτή όμως τη φορά έμοιαζε σαν στενοχωρημένος, απόφευγε το μάτι μου κ' εβιάζετο να με ξεφάρτωθή. Την άλλη μέρα ευρέθη η κόρη μου. Ξέρεις τι είχε γείνει;

— Πως θες να το ξέρω;

— Ο Μειντανός με δύο άλλους αχρείους την ακολούθησαν όταν εύγαινε από το

εργοστάσιο ως το γεφύρι της Βάθειας. Εκεί την έπιασαν, της έφραξαν το στόμα, την έρριξαν σ' ένα αμάξι, των επήγαν εις το βρωμόσπιτο μιανής κεράς Βασιλικής, την ατίμασαν, την εβασάνισαν όλη νύκτα και την άφησαν εκεί αναίσθητη και μισοπεθαμένη. Τον Μείντανό τον έκρυπτεν ο βουλευτής τρεις ημέρες εις το υπόγειο του σπιτιού του, έπειτα τον έκαμε να δραπετέψη.

— Αυτά, μου είπε, είναι πράγματα που ακολουθούν κάθε μέρα. Με πέντε λεπτά τα χορταίνεις σε κάθε εφημερίδα.

— Με τη διαφορά, απήντησα αποτόμως, ότι ηκολούθησαν της κόρης μου, και δεν είναι για μένα το ίδιο. Την εφύλαγαν εκεί κοντά εις το τμήμα της Βάθειας. Έτρεξα να την σηκώσω στην αγκαλιά μου και να την πάω της μάνας της.

Όλη την νύκτα εκλαίαμε γονατιστοί εις το προσκέφαλό της και της εφιλήσαμε χέρια και πόδια, κι ούτε μας αποκρίνονται, ούτε γύρισε να μας; δη. Εφοβούμεθα πως είναι κακιωμένη μαζί μας. Έπειτα ήλθαν δύο γιατροί και μας είπαν ότι είχε τρελλαθή.

Τους ιατρούς εσυντρόφευεν ο αστυνόμος. Αφού έφυγαν εκείνοι, άρχισε να μου λέγη πως ο Μείντανός είναι αχρείος, που έχει στη ράχι του κατηγορίες για βιασμούς και φόνους. Τον προστατεύει όμως ο βουλευτής Σύρου, που τον εγλύτωσε δυο φορές, και θα ήτο τρέλλα να τα βάλω μ' έναν συνταγματάρχη και υπουργικό βουλευτή, τώρα μάλιστα που άρχισαν οι δουλειές της Κυβερνήσεως να στραβώνουν και τον έχει ανάγκην. Ό,τι και αν έκαμνα και όσον και αν εφώναζα, δεν θα κατώρθωνα τίποτε, ενώ αν εσώπαινα, ημπορούσε να γείνη κάτι για μένα, ως π.χ. να βάλουν την κόρη μου χάρισμα εις το φρενοκομείο. Δεν αποκρίθηκα τίποτις, γιατί την απόφασί μου την είχα πάρει. Έγραψα του πεθερού μου να φροντίση όσο πτωχός και αν είναι, για την κόρη του και την εγγονή του. Εφίλησα τς δυο δυστυχημέναις, έκαμα τον σταυρό μου, επέρασα στη ζώνη το λάζο μου και εις τας δέκα η ώρα επήρα τον δρόμο του σπιτιού του βουλευτή, με απόφαση να τον σκοτώσω και ό,τι γείνη ας γείνη. Ευρήκα την πόρτα του ανοικτή και τη σάλα του γεμάτη. Ήταν εκεί ένας από τους δύο ιατρούς που ήρθαν σ' εμένα το πρωί και παρακάτω ένας πάπας με τον διάκο του που εκρατούσε τη μετάληψι και το πετραχήλι. Κανένας δεν επρόσεξεν όταν εμπήκα. Εκρύβηκα απ' όπισω από την κουρτίνα του παραθύρου και απ' εκεί άκουσα πως μετά το απόγευμα είχεν έρθει του συνταγματάρχη αποπληξία, πως απέμεινεν ο μισός παράλυτος και κινδυνεύει. Τώρα εσυζητουσαν αν πρέπει να του πάνε αμέσως τον παπά ή να περιμείνουν να γείνη καλύτερα ή χειρότερα.

Μετά λίγην ώρα εβγήκεν από την κρεβατοκάμαρα άλλος γιατρός που είπε πως

πρέπει ν' αφήσουν τον άρρωστο να ησυχάση. Λίγο-λίγο άρχισεν ο κόσμος να φεύγη, έως ότου δεν απέμειναν παρά ο γιατρός, ο πάπας και δυο σπιτικοί φίλοι. Τα μεσάνυκτα επήγαν κ' εκείνοι να εξαπλωθούν εις το επάνω πάτωμα, αφού έδωκαν παραγγελία εις τον στρατιώτη της υπηρεσίας να μείνη στη σάλα και, αν τύχη τίποτις, να τους κράξη. Εκείνος όμως δεν εσυλλογίζονταν παρά πως να περάση την νύκτα του αναπαυτικά. Έβαλεν ένα κερί σε μια καθέκλα κοντά εις το ντιβάνι, απλώθηκεν απάνω με τα παπούτσια, επήρε να διάβαση μιαν εφημερίδα, και μετά πέντε λεπτά άρχισε να ρουχαλά. Τώρα ήταν η δική μου σειρά, όχι βέβαια να ρουχαλήσω.

Εβγηκα από την κρύφτη μου, έσυρα το λάζο, επέρασα εις το πλαγινό δωμάτιο κι εκλείδωσα οπίσω μου την πόρτα. Ήταν η ίδια κάμαρα που μ' εδέχθηκε προ τρία χρόνια παίζοντας με τον γάτο, με τη διαφορά πως αντίς κεντητό φεσάκι εφορούσε τώρα εις το κεφάλι μια φούσκα με πάγο και εις τα πόδια αντίς παντόφλες, συναπισμούς. Με όλο του το χάλι του απέμεινεν ακέραιο το λογικό. Μ' εγνώρισεν αμέσως και όταν εσήκωσα απάνω του το μαχαίρι, κράζοντας αυτόν «φονηά των παιδιών μου!», άπλωσεν ο φόβος στην όψι του, θανάτου πρασινάδα. Ήταν άφωνος και παράλυτος και δεν μπορούσε ούτε να παρακάλεση ούτε να γονατίση. Όσα όμως δεν ημπορούσαν να κάμουν τα γόνατα και η γλώσσα, τα έκαμνε το μάτι. Το βλέμμα μού έλεγεν· Άμάν! μου φιλούσε τα χέρια, μου έγλειφε τα πόδια. Δεν μ' εβάσταζεν η καρδιά να χτυπήσω τον άρρωστο εκείνον ανδράποδο. Άδικον όμως θα ήταν να μείνουν τα παιδιά μου χωρίς εκδίκησι καμμιά. Έβαλα στη θήκη το λάζο και έφτυσα στο πρόσωπο τον κύριον συνταγματάρχη, και αντί να θυμώση διά το φτύσιμο, μ' εκοίταξε, σαν να μου έλεγεν ευχαριστώ που του χάρισα τη ζωή.

— Και πως ετελείωσεν αυτή η ιστορία;

— Ο συνταγματάρχης εγλύτωσε και έφυγεν εις τα λουτρά. Η κόρη μου εβασανίστηκε ακόμη μήνες, κ' έπειτα την εξάπλωσα κ' εκείνη κοντά εις τα άλλα πέντε. Δεν έχω δίκαιο να λέγω, ανάθεμα εις την πολιτική;

— Πταίεις όμως και συ, του είπα, που ανακατεύθης εις αυτήν. Και συ και όσοι άλλοι μαζεύετε ψήφους και πιστεύετε εις όσα σας λέγουν.

Το επιχείρημά μου, αντί να τον αποστομώση, τον έκανε να σηκωθή βροντόλαλος και φοβερός. Τα μάτια του εσπιθοβολούσαν και μου έσφιξε τα χέρια που μ' έκαμε να πονέσω.

— Μην το λες αυτό, μου είπεν, αυτό, δεν σου κάμνει τιμή. Το «συ φταις γιατί μ' επίστεψες» άφησέ το εις τους λωποδύτες του Χρηματιστηρίου. **Όσον ευκολώτερα πιστεύομεν και ταχύτερα λησμονούμεν, τόσο μεγαλυτέρα**

είναι η ασυνειδησία εκείνων που μας απατούν. Όσον πλέον κουτός, άκακος και απονήρευτος είναι ο λαός, τόσο περισσότερο έπρεπε να τον συμπαθούν και να τον λυπούνται, αντί να νομίζουν πως η κουταμάρα και η καλοσύνη του τους δίδει το δικαίωμα να τον γδαίρνουν ως το κόκκαλο, να τον ατιμάζουν εις την βρώμαν, την αρρώστιαν και την ατιμίαν, να φέρνωνται μαζί του καθώς οι άκαρδοι εκείνοι καρραγωγείς που σκοτώνουν τ' άλογο από το πολύ φόρτωμα και το πολύ ξύλο για τον λόγο που δεν δαγκάνουν και δεν κλωτσούν. Αν έχης μέσα στο στήθος σου καρδιά και όχι πέτρα, μη λες πως φταίει ο λαός, αλλά φώναξε μαζί μου «Ανάθεμα εις τους λαοπλάνους!».

Την χάριν ταύτην δεν ημπόρεσα να κάμω εις τον δυστυχή νεκροθάπτην, διότι έχω ολίγην φωνήν και δεν αγαπώ τας φωνάς. Αν εννόησα αυτόν καλά, εκείνο το οποίον εζητεί, παραβάλλων τους πολιτικούς μας προς καρραγωγείς, ήτο, καθώς υπάρχουσιν αλλαχού εταιρείαι προς προστασίαν των ανυπεράσπιστων πλασμάτων, αλόγων, γάτων, περιστερών και άλλων πτερωτών και μαστοφόρων, ούτω να συστηθή και εις την Ελλάδα, προστατευτική των ψηφοφόρων.